

Tıbbımızın Dünü Bugünü

– A.Çağrı Elgün · 21 Nisan 2009

TIBBİMİZİN DÜNÜ ve BUGÜNÜ Abdullah Çağrı ELGÜN

İlimizde sağlık hizmetlerinin 1205 yılında Selçuklular döneminde temelleri atılmış, aynı dönemlerde Dünya tarihinde sağlık hizmetleri alanında söz sahibi olmaya başlamıştır.

Kayseri ilinin tarihi incelendiğinde elde edilen vesikalara göre ilk hastahane ve tıp okulunun Selçuklu hükümdarı II. Kılıçarslan'ın kızı Gevher Nesibe Hatun'un vasiyeti üzerine, kardeşi Gıyaseddin Keyhüsrev zamanında, 1205 yılında Kayseri'de inşa edildiği görülür.

Tıp fakültesi hüviyetindeki hastahanenin, çok sayıda hekim yetiştirdiği ve değişik hastalıkları tedavi ettiği anlaşılmaktadır. O tarihlerde hastahane ve tıp okulu olarak kullanılan bu tarihi bina, halen Tıp Tarihi Müzesi olarak varlığını devam ettirmektedir.

Günümüzde Devlet Hastahanesinin temelini oluşturan ilk hastahane ise, Cumhuriyet öncesi Memleket Hastahanesi adı altında halen Arkeoloji müzesinin bulunduğu yerde kurulmuş, 25 yatak kapasitesi, ameliyathanesi ve doğum salonu bulunan bir hastahanedir.

1939 yılına kadar bir iki hekim ve birkaç hemşire ile hizmetini sürdüren memleket hastahanesi, bu tarih itibarıyla 100 yatak kapasitesi ile bu günkü başhekimlik binası olarak kullanılan binaya taşınmıştır.

Bilahare yatak kapasitesi 200'e çıkmıştır.

1968 yılında inşaatı tamamlanarak hizmete sokulan cerrahi servisler binası ile yatak kapasitesi 560'a kadar yükselmiştir. Bu tarihlerde 17 uzman hekim, 5 sağlık memuru, 6 hemşire, 11 yardımcı hemşire, 6 memur, 108 müstahdem görev yapıyordu.

30-Ocak-1988' de Kayserili hayırsever Mehmet AKKÖSE' nin inşaa ettirdiği Nükleer Tıp Merkezi hizmete girmiştir.

Kayserili iş adamları Mehmet, Emin, Yaşar ve Ahmet HATTAT Beyler tarafından 1990 yılında inşaatına başlanan ve Mehmet HATTAT tarafından tamamlanan "ELMAS - CEMAL HATTAT HASTAHANESİ" 26.11.1998 tarihinde, Kayseri Devlet Hastahanesinin bir ünitesi olarak hizmete sokulmuştur

1998'de Atatürk Sağlık Meslek Lisesinin kapatılmasıyla boşalan bina da hastahane bünyesine dahil edilmiş ve yatak kapasitesi 700'e çıkartılmıştır. Bu bina, halen fizik tedavi - rehabilitasyon, diş tedavi ve protez merkezi olarak hizmet vermektedir.

Fevziçakmak Semt Polikliniği 04.05.1998, Belsin Semt Polikliniği 27.02.1999, Talas Semt Polikliniği 09.10.2003 ve Geriatri Merkezi 29.04.2005 tarihinde açılmış ve hizmetlerine devam etmektedirler.

2001 tarihi itibari ile Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi Hürriyet Mahallesinde hizmete açılmıştır.

5283 Sayılı Kanunla SSK Bölge Hastahanesi 19 Şubat 2005 tarihi itibariyle Araştırma Hastahanesine dahil edilmiş ve yatak kapasitesi 1045'e çıkmıştır, Organize Sanayi ve Sümer Semt Poliklinikleri bu kapsamda ilave olmuştur.

04.02.2006 . tarihi itibari ile Akıl ve Ruh Sağlığı Hastahanesi hizmete açılmıştır ve hasta kabulüne başlanmıştır. 100 yatak kapasitesine sahip olup, kadın ve erkek servisi şeklinde ayrı katlarda yapılandırılmıştır. 4 Polikliniği, idari ve sosyal üniteleri mevcuttur. Hastahane Bilgi İşlem Merkezine direkt olarak bağlanmıştır. Bilgiler anında ana servere kaydedilmektedir.

Hastahane Sağlık Bakanlığın 12.12.2005 tarih ve 9759 sayılı olurları ile KAYSERİ EĞİTİM ve ARAŞTIRMA HASTAHANESİ haline dönüştürülmüştür

Osmanlı için Sağlık Neydi?

Osmanlı İmparatorluğu döneminde Kayseri'de de vakıflar vardı. Vakıflara misafirler gelir, onlara hizmet edilir, atları, develeri doyurulur, hasta ise şifahanelerde tedavi edilirdi. Sağlık hizmetleri Dâruşşifâ kurumunda, ücretsiz olarak yapılırdı.

'Osmanlıda Döneminde Kayseri'de Sağlık alanında kurulan vakfıyeler şehrimiz insanların vakıf medeniyetine ve sağlığa verdiği önemi de ortaya koymaktadır.

Kayseri'nin vakıf hizmetleri içerisinde 'sağlık' mevzuunun çok önemli bir yer tuttuğunu söyleyebiliriz ancak sağlık hizmetinin vakıf müessesesinde tek bir hizmet alanı olduğunu söyleyemeyiz. Halen Devlet Arşivleri'nde muhafaza edilen ve bir vakfın tüzüğünün, amaç ve gayelerinin yazılı olduğu vakfıyeler bize vakıf hizmetlerinin zenginliğini haber vermektedir.

En eski vakfiye 1074 tarihlidir. Vakıflar sonsuza dek var olmak üzere ilk kez Hz. Peygamber döneminde insana hizmet gibi, manevî bir gaye üzerine kurulmuş çok önemli bir müessesedir. İslâm Medeniyeti varsa, vakıflar sayesinde vardır.

Ecdadımız, vakıf hastahanelerinde doğmuş, vakıf beşiğinde sallanmış, vakıf bahçelerinde büyümüş, vakıf kurumlarında çalışarak hizmet etmiş, dünyayı terk eyleyince de vakıf teneşirinde yıkanmış ve vakıf kabristanına defnedilmiştir.

İşte size beşikten mezara kadar vakıf ruhunun nasıl ihya edildiğinin delili; ÇÜNKÜ ÖBÜR DÜNYAYA GÖTÜRECEĞİMİZ BİR ŞEY YOK...

Vakıf arazilerinde kurulan bedestenler, muvakkithaneler, kütüphaneler, dâruşşifâlar, kervansaraylar, hanlar ve hamamlar, toplumun sosyal ihtiyaçlarına büyük ölçüde cevap veriyordu.

Misafirler gelir, onlara hizmet edilir, atları, develeri doyurulur, hasta ise şifahanelerde tedavi edilirdi. Sağlık hizmetleri Dâruşşifâ kurumunda ücretsiz olarak yapılıyordu. İşte size Osmanlı döneminde Kayseri'de kurulmuş olan bazı vakıfları aktarmak istiyorum.

Ne kadar ince, ne kadar zarif bir anlayışın bir zamanlar bu topraklarda dünyaya medeniyet dersi verdiğinin de bir belgesi olacaktır: Bunlar içerisinde öyle vakıflar vardır ki; caminin müezzinine sabahleyin erken kalkıp, erken ezan okuması için bütçe ayrılıyordu.

AİLE İÇİ UYUM İÇİN KURULAN VAKIF

Yine evde kırılan eşyanın yerine yenisini koyarak karı koca arasındaki anlaşmazlığın telafi edilmesi için vakıf kurmuşlardır.

Göçmen Kuşlar Vakfı adı altında kuşların uçuş güzergâhlarında yaralanıp düşmeleri halinde onların tedavisini yaparak sürüsüne yetiştirmek üzere çalışma yapmışlardır. Bu ne kadar ince bir medeniyettir, anlayıştır...

Onun için diyorum ki: Gelin ecdadımızın bizlere miras bıraktığı Vakıf Medeniyeti ruhunu yeniden ihya edelim ve etrafımızdaki çok muhterem ilim erbabının ortaya koyduğu eserlere sahip çıkalım. Sözümüzün başında da ifade ettiğim gibi muhteşem eser Osmanlılarda Sağlık için kurulan vakıflar, günümüzü aydınlatmakta ve bizlere ışık olmaktadır.

Osmanlı Tıp Anlayışına Bakış, Osmanlı Hastahane Yönetmelikleri: Vakfiyelerde Osmanlı Dârüşşifâları, Tıp Dilinin Türkçeleşmesi Meselesi, Osmanlı Tıbbında Gül, Divan Şiirinde Sağlık, Otlarla Yürütülen Sağlık, Suyu gelen Sağlık, Oruçla Gelen Sağlık, Baden ve Ruhun Arıtılması konuları araştırmaya değer konulardır.

Başbakanlık Osmanlı Arşivi, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi ve birçok bölgenin ŞERİYE SİCİLLERİ, yani Osmanlı dönemine ait mahkeme kayıtları araştırılarak tespit edilmeye devam edilmektedir.

Sağlık gibi çok önemli bir konuda, büyük bir cihan imparatorluğunun ne yaptığını bilmek, onun insan konusundaki davranışını ortaya koyması bakımından önemlidir.

Bölük pörçük okuduğumuz vakıflar, darüşşifa için ayrıntılı bilgiyi, tıp eğitimini, Osmanlı hastahane yönetmeliklerini, hasta doktor ilişkilerini Osmanlıların bıraktığı OSMANLI ARŞİVLERİNDE BULMAK MÜMKÜNDÜR:

Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu-Tıp Dilinin Türkçeleşmesi Meselesi, Prof. Dr. Ayten Altıntaş- Osmanlı Tıbbında Gül, Prof. Dr. M.Hüsrev Subaşı- Türk Hat Sanatında Sağlık, Prof. Dr. Hayrettin Kara-Osmanlı'nın Mahalle Sakinleri: Mecnunlar, Deliler ve Ölüler, Doç. Dr. Bilâl Kemikli; Divan Şiirinde Sağlık. Değişik konularda, değişik kişilerin yazdığı bu tür eserlerin toplamlarının, güvenilir, ciddi başvuru kaynakları olduğu gerçeğini bir kez daha vurgulamalıyım. Bu tip incelemelerden oluşan kitapların büyük bir işlevi, yararı vardır.

Sözgelimi, Osmanlı'da kadın cerrahlar olduğunu, bu kaynağı okuduktan sonra öğreniyoruz.

Hasta ile doktor arasındaki ilişkilerin, aynı zamanda hukûkî yönünü de araştıranlar, bugüne ışık tutacak nitelikte olduğunu belirtiyorlar.

Prof. Dr. Ayten Altıntaş, Osmanlı Tıbbında Gül'de, tasavvuf ve nakkaşlar dışında gülün tıptaki yerini belirtiyor:

"Gül güzelliğiyle, kokusuyla, önemli olduğu kadar Osmanlı hekimlerinin de vazgeçemedikleri bir ilâçtı."

İki incelemeyi özellikle dikkat çekmek isterim.

Biri Doç. Dr. Bilal Kemikli'nin Divan Şiirinde Sağlık, diğeri de Dr. Necdet Yılmaz; Dr. Coşkun Yılmaz'ın Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'ne göre Osmanlılarda Sağlık Hayatı o kadar önemlidir ki günün yaşama

biçimini, insanlar arası ilişkileri de bu kavram açısından incelerlerdi.

DİVAN ŞİİRİ ve TIP

Divan şiirine tıp açısından bakıldığında, şairlerin iki ana sınıfa ayrıldığı görülecektir.

Bunlardan ilki, tababeti bilen ve hekimliği meslek olarak icra eden şairlerdir. Bu grup içerisinde temayüz eden Ahmedî, Şeyhî, Şânizâde, Bedri Dilşad, Akşemseddin, Nidaî, Emir Çelebi, Tokatlı Mustafa, Ahi Çelebi, Abdülhak Molla'nın isimlerini sıralayabiliriz.

Bunlar her şeyden önce, meslekleriyle alâkalı tıbnâme ismiyle nitelendirebileceğimiz meslekî mesneviler yazmanın yanında, kaside, gazel, terkibibend gibi temel türlerde yazdıkları eserlerde de tababetle ilgili terminoloji, ilaç isimleri ve tedavi şekilleri gibi hususları divan şiirinin mazmun dünyasına taşımışlardır.

Bu husus mesleki unsurların divan formu içerisinde şekillenmesine önemli bir örnektir.

İkinci grupta bulunan şairler ise tababet konusunda uzmanlaşmamış olmakla beraber, okudukları kitaplardan ve birinci gruba giren şair-hekimlerin eserlerinden yararlanarak eserlerinde tıbbı ilişkin değerlendirmeler yapan ve mazmunlar kullanan şairlerdir.

Divan şairlerinin büyük bir çoğunluğunu bu ikinci gruba almak mümkündür. Zira tababetten edebî forma intikal eden mazmunların kullanımı, teşbih ve istiare gibi söz ve mana sanatlarının sağlık konularından yararlanılması, hekimliği ile nüfuz ederek adeta tarihî ve mistik kişilik kazanan şahıslara ve eserlerine telmih gibi hususları pek çok şairde görmek mümkündür.

Osmanlı döneminde sağlık hizmetleri vakıf olarak kurulmuş kurumlar tarafından karşılanırdı.

Bu dönemde hastahaneler "dârüşşifâ", tıp fakülteleri de "dârüttıb" diye adlandırılırdı. Sağlık kurumlarının en önemlileri Osmanlı padişahları ile eşleri ve çocukları tarafından yaptırılmıştı. Bunlardan:

Bursa'da Yıldırım Bayezid,

İstanbul'da Fatih, Haseki, Süleymaniye, Sultan Ahmed, Atik Valide,

Edirne'de II. Bâyezid, Manisa'da Hafsa Sultan yapıları sağlık hizmetinin verildiği önemli külliyelelerdi.

Dârüşşifâ ve dârüttıpların vakfiyeleri sağlık kurumlarının "yönetmelikleri"ydi. Vakfiyelerde sağlık kurumlarının kuruluş amacı, buralarda görev alacak sağlık personelinde aranan özelliklerden ödenecek maaşlara, hangi hizmetin kime ne zaman ve ne şekilde verileceğiyle ilgili bilgiler ve tavsiyeler yer almaktaydı.

ASIK SURATLI DOKTORA İZİN YOKTU

Günümüzde hastaların şikâyetçi olduğu konuların başında doktorların asık suratları gelir.

Osmanlı döneminde doktorların mesleğinde mahir olmalarının yanında hasta psikolojisini bilen, hastaya şefkât ve merhametle davranan kişiler olmaları istenirdi.

Kanunî Sultan Süleyman'ın eşi Hürrem Sultan, tarafından 1550'de Mimar Sinan'a yaptırılan Haseki

Dârüşşifâsı'nın yönetmeliği hastaların bütün derdine çare olacak nitelikteydi:

"Doktorların her biri temiz kalpli, iyi ahlâklı, güzel huylu, endişeden uzak, iyi iş yapar, ince kalpli, uysal, akraba ve yabancılar hakkında hayır diler, nasihati tatlı dilli, hoş sözlü, güler yüzlü, makbul huylu

olmalıdır.

Hastalardan her birine candan dost gibi lütuf ve merhamet ile nazar eder. Onları asık suratla karşılamaz, hastalara az da olsa nefret uyandıracak söz söylemez. Zira, sözde bulunan sert bir kelime bazen hastaya en büyük dertten daha ağır gelir.

Belki hastalara en latif ibarelerle söz söyler. Onlara en güzel şekilde hitap eder. Soru ve cevapta en şefkatli yolu tutar. Zira, sarf olunan nice sözler vardır ki, hastanın nezdinde cennet içeceklerinden daha hafif, saf ve cennet çeşmelerinden akan tatlı sulardan daha tatlıdır. Hastanın tatlı söze ihtiyacı daha çoktur".

ÖRNEK HASTAHANE

Hem hastahaneleri iyi yönetmiştik, hem de iyi hastahaneler inşa etmiştik. Prof. Dr. Arslan Terzioğlu'na göre, Edirne'de II. Bayezid tarafından Tunca Nehri kıyısına yaptırılan hastahane, Rönesans devrinde ve hatta hastahane tarihinde bir eşi daha olmayan mimarî bir abidedir.

Bu hastahanenin külliyeeye dahil yapılarıyla birlikte Tunca Nehri kenarında yeşil bir sahada inşa edilişi, şehircilik bakımından bugünün modern İsveç hastahanelerindeki en ileri planlama yönteminden, daha ileri derecede uygulandığını göstermektedir. Edirne II. Bayezid Hastahanesi, gerek ilk defa az personelle yüksek randımanı amaçlayan sistemi ve gerekse mimarisıyla Rönesans devri Avrupası'nda bile asla, eşi ve benzeri olmayan eşsiz bir abideydi.

HASTAYA SURAT ASAN DOKTORUN ALDIĞI PARA HARAM OLSUN

Osmanlı padişahlarından Sultan Üçüncü Murad'ın annesi Nurbanu Sultan tarafından 1570'li yıllarda Mimar Sinan'a yaptırılan Üsküdar Atik Valide Dârüşşifâsı'nın yönetmeliğinde dikkat edilmesi gereken konular şöyle sıralanmıştı:

"Hastahaneye tıp ilminde son derece bilgili ve alanlarında uzman, insanlara karşı ikram ve saygıda kusur etmeyen, bilgilerini tecrübe ve deneyle iyice sağlamlaştırmış ve kuvvetlendirmiş doktorlar tayin edilsin. Doktorlar, birçok önemli tıbbî olaya şahit olmuş, mesleklerinin en ince kural ve ilkelerini fevkalâde kavramış, tıp ve hikmetin bütün sır ve inceliklerine vâkıf olmuş, gönüllerini hikmetle doldurmuş olmalıdırlar.

Bu doktorlar insanların psikolojik hallerini çok iyi anlayan kimseler olmalı ve ayrıca hastalara ilâç verirken son derece şefkatle ve yumuşak bir tavır ve eda ile davranmalıdırlar. Hastahane yapılacak her türlü ilâcın yapımında tecrübe olmalıdırlar.

Kullanılacak ilâçların, hastaların mizaçlarına ve hastalıklarına ne dereceye kadar uygun olup olmadığı konusunda bilgi sahibi ve bu hususta teori ve pratiği fevkalâde kavramış, acizlik ve tembelliği kendileri için kötü ve çirkin bir durum olarak kabul eden kimseler olmalıdırlar.

Hastaların tedavisi hususunda en doğru ve en güzel önlemleri almaları gerekir. Hastalar ile görüşürken şiddetli ve sert sözlerden kesinlikle kaçınmalıdırlar, her bir hastaya sanki en yakın velisi ve akrabasıymış gibi tatlı dil ve gayet nazik bir üslûpla muamele ederlerdi.

Hastaların başlarını merhamet duygusuyla dolup taşacak şekilde okşar ve onları daima şefkatle korurlardı.

Hastaların durumlarına bakıp ihtiyaçlarını en güzel şekilde karşılarıydı. Doktorlar hastaların bütün durumlarını her an gözeterek kontrol altında tutarlardı.

Dertli ve çaresiz insanların her hâline ve hastalık durumlarına dikkat ederlerdi. Hastaların nabızlarını ve ateş dereceleri gibi günlük ve anlık kontrol edilmesi gereken durumlarını yoklayıp dururlardı.

Hastaların hâllerini sormakta asla kusur etmezler. Tedavileri konusunda mümkün olan her türlü kolaylığı yaparlardı.

Eğer hastanın hâli tekrar doktorun gelmesini gerektiriyorsa ilgili doktor derhal hastaya koşmalıdır.

İşte hastahanelerin doktorları kararlaştırılmış olan bu kurallara uymak zorundadırlar. Bunlardan hiçbirini ihlâl ve ihmal edemeyecekler ve bu kurallara uymada asla ihmalkârlık göstermeyeceklerdir.

Eğer bu şart ve kurallara uymazlarsa aldıkları para kendilerine haram olup, âhirette de sürekli bir azaba mâruz kalacaklardır.

Hastahaneye iki eczacı tayin edilsin. Bunlar da ihtiyaç sahipleri için gerekli olan her türlü tıbbî ilaç, macun ve şurupların, her türlü içilecek sıvı ilâcın yapılması ile ilgili olarak mükemmel bilgi ve beceri sahibi kimseler olacaklardır.

Hastahaneye iki erkek aşçı tayin edilsin. Bunlar işlerini iyi bilen gayet zeki kimseler olmalıdırlar.

Doktorların tam güven duyacağı şekilde hastalara elverişli olan yemekleri pişirecekler, hastaların iştahını açacak bir usulle pişirdikleri yemeklerin iyi pişirilmesi hususunda çok dikkat ve itina sarfedeceklerdir.

Bu hastahaneye iki erkek çamaşırcı tayin edilsin. Bunlar hastaların çamaşırlarını, yatak ve yorganlarını yıkayacak, her türlü kir, pas, leke gibi şeyleri temizleyecek, bulaşıkları yıkayacaklardır".

TÜRKİYEDE SAĞLIK HİZMETLERİNİN GEÇMİŞİ ve GELİŞİMİ

Türkler'in ilk kurduğu sağlık kuruluşu, 1206 yılında Kayseri'deki Gevher Nesibe Sultan Hastahanesi ve Tıp Medresesidir. Aynı yüzyılda Selçuklular tarafından, Sivas, Divriği, Kastamonu, Aksaray, Mardin, Konya, Erzincan, Akşehir, Amasya, Çankırı ve Erzurum'da da hastahaneler kurulmuştur.

Osmanlı döneminde, merkezde hekimbaşılar, taşrada ise Darüşşifa denilen hastahaneler dikkati çekmektedir. Seretıbbâ-i Sultani denilen ve halkın kısaca hekimbaşı olarak adlandırdığı hekim, sarayın olduğu kadar tüm ülkenin sağlık işlerinden de sorumlu olup bugünkü sağlık bakanı ile eşdeğerti.

Hekimbaşılık bazı kayıtlara göre II. Murat zamanında (1404-1451), kanıtlayıcı belgelere göre ise Fatih döneminde(1432-1481) kurulmuştur. Hekimbaşılık 380 yıl sürmüş ve bu süre içerisinde 46 hekimbaşı görev yapmıştır. İlk hekim başı Kutbettin, son hekimbaşı ise II. Mahmut döneminde Abdülhak Molla'dır. 1849'da hekimbaşılık kaldırılarak, sağlık işlerini yürütmek üzere Mekteb-i Tibbiye Nezareti (Tıp Okulu Bakanlığı) kurulmuştur. Hekimbaşılık döneminde sağlık hizmetleri ücret karşılığı hasta bakan hekimler ve cerrahlar ile Darrüşşifa adı verilen vakıf hastahaneleri tarafından yürütülmekte idi.

Hekimbaşaların görevleri şunlardı:

- Hastahane hekimlerini atama, yer deęiřtirme, yükseltme ve görevden alma,
- Hastahane müteveli heyeti tarafından önerilen hekim dışı personelin atamalarını kabul ya da red etme,
- Gereken yerlerde hastahane açtırma,
- Gerektiğinde hekimlerin sınavını yapma ve ehliyetsiz olanları meslek uygulamasından yasaklama,
- Hekim ve cerrahlara muayenehane açma izni verme,
- Harp halinde ordu hekimbaşılığı yapma,
- Ordunun ilaç ve sağlık gereçlerini satın alma ve koruma,
- Salgın hastalıklar ile savaş,

Osmanlılar, Selçuklulardan devraldıkları darüşşifaları vakfiyeleri ile birlikte kabul ederek işletmişler, kendileri taht şehirleri dışında (Edirne, Bursa ve İstanbul) dışında pek az hastahane kurmuşlardır. Kurulan başlıca hastahaneler, Manisa Birmarhanesi (1539), Mekke (1556), Sultanahmed (1617), Guraba-i Müslimin (1838), Bursa (1399), Edirne (1485) ve Edirne'deki Cüzzamhane'dir(1451).

Tanzimattan sonra ilk hastahane, yeniden açılan Bezm-i Âlem Gureba-i Müslimin kadın hastahanesidir (1843). İlk açılan hastahanelere Gureba adı verilmiş, II. Abdülhamid zamanında açılanlara Hamidiye Hastahanesi denilmiştir.

Vilayet salnamelerinin (yıllıklarının) incelenmesinden anlaşıldığına göre, İzmir'de 1851, Bursa'da 1879 ve Edirne'de 1888 yılında birer Gureba Hastahanesi açılmıştır.

Azınlıkların açtığı hastahanelerden bir kısmı Osmanlı toprakları içerisinde ve Osmanalının imkanları ile açılmıştır. Örneğin, İzmir'de 1775'de bir Fransız hastahanesi, 1748'de Rum Cemaatı Hastahanesi, 1843'te Yahudi hastahanesi açılmıştı. Bunlar hergün poliklinik yaptıkları gibi, yoksul hastalara ilaç da dağıtmakta idi.

1909'da ülkede 1883'ü Osmanlı uyruğunda, 773'ü yabancı olmak üzere 2658 hekim bulunmaktaydı. O tarihlerde imparatorluk nüfusu 54 milyon, yüzölçümü 6 milyon kilometrenin üzerinde ve yaklaşık 20,000 kişiye bir hekim düşmekte idi. Hekimlerin genellikle İstanbul, Selanik, İzmir, Bursa gibi büyük kentlerde toplandığı düşünülürse, Anadolu gibi mahrumiyet bölgelerinde bu oranın 50-100 bin kişiye bir hekim olduğunu söylemek mümkündür .

II.Mahmut döneminde, 1827 yılında Tıphane-i Amire adıyla bir tıp fakültesi kurulmuştur . Bunun hemen ardından- aynı yıl da Cerrahane kurulmuş, 1831 yılında bu iki okul yeniden düzenlenmiştir. Daha sonra tıp ve cerrah okulları, Avrupadaki gelişmelere uygun şekilde birleştirilmiştir.

Hekimbaşılığın kaldırılarak yetkilerinin Mekteb-i Tibbiye Nezaretine devredilmesinden sonra 1870'de yayınlanan bir nizamname ile, Mekteb-i Tibbiye Nezaretine bağlı olarak İdare-i Mülkiye-i Tibbiye, 1871 yılında sivil halkın sağlık hizmetlerini düzenlemek amacıyla "Sihhiye Müfettiřlikleri" ile "Memleket Tabiplikleri" kurulmuştur.

Bu düzenleme ile öngörülen yapı řu şekildedir:

1. İstanbul'da şehremini, taşrada valiler, Tıbbiye Nezareti ile yazışarak sınırları belli ilçe, kent ve kasabalarda birer memleket tabibi, kent ya da kasabanın büyüklüğüne göre gerektiğinde memleket tabip muavini bulunduracaktır.
2. Bunların maaşları yerel yönetimlerce ödenecektir.
3. Sınırı belli kent ve kasabalarda belediyece birer eczane açılacak, eczanenin kapısına belediyeye ait olduğunu belirtir bir tabela konulacaktır.
4. Tabipler haftanın belirli gün ve saatlerinde , belirli bir yerde zengin, fakir gözetmeksizin başvuran tüm hastaları ücret almadan muayene edecektir. Gerekli aşılar da ücretsiz yapılacaktır.
5. Muayeneye gelemeyecek durumda olanları tabipler evlerinde muayene edecek, ödeme gücü olanlardan, önceden belirlenen bir ücret alınacaktır. Yoksul olanlardan ücret alınmayacak, zorunlu giderler belediye sandığından hekime ödenecektir.
6. Önemli bir gerekçe olmadan hastalara bakmamak, yoksullardan ücret almak işten uzaklaştırma nedenidir.
7. Salgın hastalık çıktığında hekimler gereken önlemleri alacak ya da aldıracaklardır. Sorumluluk alanları dışında da valilerin emir ve onayları ile önlem alacaklardır. Gereken harcamalar yerel yönetimlerce ödenecektir.
8. Tabipler, bölgelerindeki hastahane, eczane, sağlıkla ilgili yerleri denetlemek ve sağlıkla ilgili tüm işlerden sorumludur.
9. Memleket tabipleri ayda bir kez Tıbbiye Nezaretine çalışma raporu gönderecektir.
10. Atanmalarından sonra en fazla dokuz ay içerisinde sorumlu oldukları bölgeyi tanımaları gerekir.
11. Memleket tabiplikleri adli konulardaki görevlerini, bu iş ile ilgili nizamname hükümlerine göre yürüteceklerdir.
12. Tıbbiye Nezaretinden aldıkları talimatları ilçe yönetim amirliklerine bildirmekle sorumludurlar. Memleket tabipliği uygulaması, sağlık hizmetlerinin ülke düzeyinde devlet eliyle örgütlenmesinin başlangıcıdır. Bunlar Mekteb-i Tıbbiyeyi bitirdikten sonra kura ile atanırlar ve askerlik hizmeti karşılığı olarak iki yıl kaza, üç yıl liva olmak üzere toplam beş yıl zorunlu hizmetle yükümlü idiler. Mahrumiyet bölgesi kabul edilen Hicaz, Bağdat, Basra, Bingazi, Trablusgarp ve Yemen Vilayetlerinde çalışanlar, çalıştıkları sürece, maaşlarının yarısı kadar ek bir tazminat alırlardı.

Sağlık hizmetlerini yönetme görevi 1914 yılında kabul edilen bir kanun ile Dahiliye Nezaretine (İçişleri Bakanlığı) bağlı olarak kurulan Sıhhiye Müdüriyet-i Umumiye'sine (Sağlık İşleri Genel Müdürlüğü) verilmiştir. İlk genel müdür Dr. Besim Ömer Paşa olup, Dr.Esat Paşa, Dr.Adnan Adıvar ve Abtullah Cevdet bu dönemde genel müdürlük yapan tanınmış hekimlerimizdir.

TBMM hükümeti kurulduktan sonra sağlık hizmetlerini yönetme görevi 3 Mayıs 1920'de kurulan Sıhhat ve İctimaî Muavenet Vekaletine (Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı) verilmiş, ilk bakan olarak Dr.Adnan Adıvar atanmıştır.

KAYNAKALAR:

- 1) Prof. Dr. Ekmeleddin İhsanoğlu-Tıp Dilinin Türkçeleşmesi Meselesi,
- 2) Prof. Dr. Ayten Altıntaş- Osmanlı Tıbbında Gül,
- 3) Prof. Dr. M.Hüsrev Subaşı- Türk Hat Sanatında Sağlık,
- 4) Prof. Dr. Hayrettin Kara- Osmanlının Mahalle Sakinleri: Mecnunlar, Deliler ve Ölüler
- 5) Doç. Dr. Bilâl Kemikli; Divan Şiirinde Sağlık.
- 6)Prof. Dr. Ayten Altıntaş, Osmanlı Tıbbında Gül;
- 7) Doç. Dr. Bilal Kemikli'nin Divan Şiirinde Sağlık,